

ULUSLARARASI SİSTEMİN EVRİMİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINI YENİDEN DÖNEMLENDİRMEK

Burak S. GÜLBOY

İstanbul Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ek Bina-2 Beyazıt/ İSTANBUL 34116

E-posta: b.gulboy@gmail.com

Özet

Uluslararası sistemin tarihçesini incelemek uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan kavramların değişkenliğini anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede devletlerin dış politika araçlarının çok yönlü değerlendirmesini yapmak da mümkündür. Türkiye'yi uluslararası sistemin bir parçası olarak değerlendirmek ve bu çerçevede uluslararası sistem çerçevesinde geçerli olan kavramları Türk Dış Politikası özelinde yeniden yorumlamak bu alanda yeni bakış açıları üretmeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışma Türk Dış Politikasının uluslararası sistemin tarihsel evrimi çerçevesinde yeni baştan değerlendirilmesinde üretilebilecek değişik bakış açıları üretmeyi ve tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Sistem, Savaş, Barış, Dış Politika*

Alan Tanımı: Türk Dış Politikası

RE-SCHEDULING TURKISH FOREIGN POLICY IN RELEVANCE TO THE EVOLUTION OF THE INTERNATIONAL SYSTEM

Abstract

It is essential to examine the history of the international system in order to understand the variability of the concepts that is included in the terminology of the international relations. In relevance to this approach, the foreign policy instruments of the states can also be observed in different patterns. To evaluate Turkey as a part of the international system and to interpret the concepts related with the international system in which Turkish Foreign Policy as a case reveal the possibilities of producing new approaches in foreign policy analysis. This essay aims as arguing about new approaches for the historical evolution of Turkish Foreign Policy in relevance with Turkey's place within the international system.

Key Words: *International System, War, Peace, Foreign Policy, Turkish Foreign Policy*

JEL Classification: F02, Y80

1. GİRİŞ

Türk Dış Politikası ile ilgili yapılan çalışmalarda dönemsel olarak yapılan ayrımlar çeşitli yaklaşımları göstermeleri açısından önemlidir. Örneğin “Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası” başlığı altında yapılan bir inceleme siyaset bilimi mantığında ilerleyerek iç politikanın

dışa yansımalarını gösterecek ve bir siyasi partinin eylemlerini belirleyerek, söz konusu dönemi bu çerçeve içinde açıklayacaktır. Bu yaklaşıma bir alternatif olarak “İki Dünya Savaşı Arası Türk Dış Politikası” başlığını taşıyacak bir çalışma ise söz konusu dönemin akan zamanı içinde Türkiye Cumhuriyeti’nin dış ilişkilerini ayrıntılandırarak bir diplomasi tarihi anlatımını benimseyecektir. Daha mikro düzeyde başlıklar ise tek tek olayları inceleyebilirler: Kıbrıs Sorunu, Boğazlar Sorunu, AB Süreci, Musul Sorunu gibi sürece yayılan sorunları, ya da U2 Olayı, Kardak Krizi, Kıbrıs Barış Harekatı gibi yalnızca spesifik bir olayı inceleyen çalışmalar üretilebilir. Yukarıda bahsedilen bütün yaklaşımlar siyasi tarih disiplini içinde oldukça değerli bilgi ve yorum bütünleri ortaya çıkartabilir ve günümüze kadar yapılan çalışmalarda da söz konusu katkılar önemli derecede ortaya çıkmıştır. Bu noktadan itibaren sorulması gereken soru Türk Dış Politikasının tarihsel anlatımlarında ve değerlendirilmesinde yeni bakış açıları ile ne türlü yeni katkılar üretilebileceğidir.

Sosyal Bilimlerin ilerlemesi gün geçtikçe disiplinlerarası çalışmaların artması ile gelişmektedir. Görece genç bir disiplin olan uluslararası ilişkiler de bu çerçevede pek çok sosyal bilim alanından katkılar sağlayarak analiz üreten bir çalışma alanı yaratmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplininin üretmekte olduğu teorik ve kavramsal yaklaşım kendine yakın olan siyaset bilimi ve siyasi tarih gibi alanlara büyük katkılar sağlamaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde Türk Dış Politikası ile ilgili tarihsel değişik bakış açılarının uluslararası ilişkiler disiplini üzerinden üretilebilmesi de olanaklıdır.

2. TÜRK DIŞ POLİTİKASININ ANALİZİ İÇİN BİR MODEL

Türk Dış Politikasının tarihsel analizi için yeni bir bakış açısı üretebilmek için yeni bir model oluşturmak gereklidir. Bu model çerçevesinde kullanılacak olan kavramları anlamlandırmak da başlangıç için önemlidir. Dış politika bir ilişki biçimi olduğundan bir birimin diğer birimler ile olan ilişkisi olarak düşünülmelidir. Bu aşamada tek bir birimden öte bir birimler bütünü tanımlanması önemli hale gelmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin diğer birimler ile olan ilişkileri düşünüldüğünde, Türkiye Cumhuriyeti dahil, bütün birimlerin içinde yer aldığı yapı uluslararası sistemdir.

Uluslararası sistem belli sınırlar çerçevesinde yer alan birimlerin tanımlanmış kurallar çerçevesinde ilişki içinde buldukları yapı olarak anlamlandırılabilir. Fakat bu tanım içinde yer alan kavramların tamamı değişkendir. Uluslararası sistem zaman içinde evrilen bir yapı olduğundan sınırları, birimleri ve işleyiş kuralları değişimlere uğramaktadır. Bu değişimleri takip edebilmek gerek sistem ile ilgili, gerekse de birimlerin ürettiği ilişkiler ile ilgili tarihsel analizler yapabilmek için büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası sistem ile ilgili diğer önemli bir tespit ise sistemin değişmeyen karakteristik özellikleridir. Bu çerçevede bakıldığında uluslararası sistem hiyerarşik bir yapıdır. Sistem içinde yer alan birimlerin sistemi etkileme yetenekleri sistem içinde bir kurallar bütünü oluşturmaktadır. Sistemin hiyerarşik yapısı ise bu kurallar bütünü hiyerarşide üstte yer alan birimler tarafından şekillendirilmesine neden olmaktadır. Sistemin evrilme sürecinde hiyerarşik yapıdaki değişiklikler de kurallar bütünündeki değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Sistem içinde yer alan her birim bu kurallar bütünü çerçevesinde sistemle etkileşimini devam ettirmektedir.

Uluslararası sistem içinde etkin olan temel birim devletlerdir. Devletlerin sistemle olan iletişimi çeşitli ilişki biçimlerini ortaya çıkartır. Dış politika uluslararası sistem içinde yer alan devletlerin sistem ile olan iletişim şekillerinden biridir ve sistemin işleyişi ile ilgili olan kurallar bütününe bağlıdır. Bu çerçevede bakıldığında sisteme entegre olan her yeni birim sistemin işleyiş kurallarını ve bu kurallar çerçevesinde oluşmuş olan değer bütünlerini öğrenmek ve uygulamak zorundadır. Aksi durumda ise söz konusu birim sistem dışında kalmak durumundadır.

3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ULUSLARARASI SİSTEMİN EVRİMİ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem önemli bir değişim içine girmiştir. 1898 ve 1905 yılları arasında ABD ve Japonya'nın sisteme dahil olması ile beraber, uluslararası sistem Avrupa merkezli yapısını kaybetmiş olmasına karşın, sistemin işleyişindeki Avrupa etkisinin tamamen ortadan kaybolması ve sistemdeki kurallar bütünüünün yeniden düzenlenmesi için Birinci Dünya Savaşının tamamlanması gerekmişti. 1919'daki Paris Kongresi uluslararası sistemin yeniden oluşum sürecindeki değişimleri de gözönüne alarak yeni bir kurallar ve değerler bütünüünü ortaya çıkardı.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemin yeniden oluşum sürecindeki dikkat çekici değişiklikler temel olarak şunlardı. İlk olarak üç çok uluslu imparatorluk dağılmış ve bu imparatorluklardan ayrılan yeni devletlerin sisteme katılımıyla sistem içindeki birim sayısı önemli ölçüde artmıştı. İkinci olarak, bu döneme değin sistem hiyerarşisinin tepesinde yer alan Avrupa devletlerinin yanına, ABD ve Japonya gibi Avrupalı olmayan devletler eklenmişti, bundan öte sistem hiyerarşisi savaşın ardından tamamen değişmişti. Üçüncü olarak, Birinci Dünya Savaşı savaş ve barış gibi kavramların sistemin işleyişi çerçevesindeki anlamlarını dönüştürmüştü ve bu kavramların yeniden tanımlanması gerekmişti.

Paris Kongresi süreci uluslararası sistemdeki yeniden oluşum sürecindeki değişikliklere uyum sağlayacak yeni kurallar ve değerler bütünüünü oluşturmaya ve düzenlemeye çalıştı. Kongrenin başı çeken üç devleti ABD, İngiltere ve Fransa sistem içindeki hiyerarşinin tepe noktasını temsil etmekteydiler ve söz konusu düzenlemelerin de mimarları oldular.

Savaş sonrası dağılan çok uluslu imparatorluklardan ayrılan yeni topraklarda sisteme entegre olacak yeni birimlerin belirlenmesi amacıyla, ABD Başkanı Wilson tarafından önerilen, "kendi kaderini tayin hakkı" ilkesi kabul edildi. Bu ilke ile yeni kurulan devletlerin hiyerarşinin tepesindeki devletlerin anlayışına uygun modelde yönetimler oluşturularak sisteme entegre olmaları öngörülmüyordu. Bu modele göre kurulması mümkün olmayan bölgelere ise manda uygulaması öngörülmüyordu. Manda yönetimi altında olan bölgeler entegrasyon için hazır hale getirilecekti. Söz konusu modele uymak istemeyen yeni yönetimler ise sistem dışı bırakılıyordu.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa hakimiyetindeki sistemde mevcut olan kurallar ve değerler bütünüünü Avrupalı devletler tarafından belirlenmişti. Savaş sonrasında ise sistem hiyerarşisi içinde Avrupalı olmayan ABD, Japonya gibi devletlerin varlığı yeni bir kurallar ve değerler bütünüüne ihtiyaç göstermekteydi. Diplomasi, savaş, barış gibi kavramlar Avrupalılar, ABD ve Japonya gibi değişik kültür ve anlayıştaki devletler tarafından farklı yorumlanmaktaydı ve savaş sonrasında oluşan yeni ortam ortak bir algılaşımın oluşturulmasını mecbur kılmaktaydı. Gerçekte bu ihtiyacı karşılamak için 1899 ve 1907'deki Hague Konferansları çalışmalar yapmıştı. Bu çalışmaların da katkısıyla Paris Kongresinde Milletler Cemiyeti adı altında bir uluslararası örgüt kuruldu. Milletler

Cemiyeti uluslararası sistemin yeni kurallar ve değerler bütününe oluşturacak ve temsil edecek bir kurumsallaşma olarak düşünülmüştü. Aynı zamanda değişik anlayışları uzlaştıracak, sistemin eski devletleri ile yeni katılanları entegre edecek bir yapı ve bu çerçevede kollektif bir barış anlayışını yerleştirecek bir örgütlenme olarak hesaplanmıştı.

Nihayet Birinci Dünya Savaşında yaşanmış olan yıkım ve kayıplar, savaş kavramının olumsuz anlamını uçlara taşımıştı. Bu çerçevede Paris Kongresine katılan karar alıcılar savaş kavramını yeniden oluşan sistemin kuralları ve değerler bütünü dışında bırakmayı ve barışı kutsamayı hesaplamışlardı. Bu ise türdeş yönetimlerden oluşan ve ekonomik ilişkilerin barışçıl bir rekabet getireceği bir sistem yapısının oluşturulması ile sağlanacaktı. Ekonomide serbest rekabet ve uluslararası ticaretteki engellerin kaldırılması ile büyük bir dünya ekonomisinin yaratılması hesaplanmaktaydı.

4. TÜRKİYE’NİN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI EVRİLEN ULUSLARARASI SİSTEME ENTEGRASYONU

Paris Kongresi sonrasında uluslararası sistem bu temalar üzerinde evrilirken, iki bölge bu yeni sistemin dışında kalmıştı. Bunlardan biri Bolşevik devrimi ertesinde kurulan SSCB ve diğeri de sınırları Anadolu’ya çekilmiş olan Osmanlı devletiydi. SSCB 1923’lerde iç egemenliğini tamamlarken sistem dışı kalmayı seçti. Osmanlı devleti ise Türkiye Cumhuriyeti’ne dönüşürken farklı bir yol izledi.

Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti’nin oluşum sürecindeki ve sonrasındaki dış politikasını uluslararası sisteme entegrasyon açısından yorumlamak farklı bir bakış açısı ortaya çıkartacaktır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna giden süreç 1919’daki Kurtuluş Savaşı ile başlamıştır. İstanbul’daki Osmanlı hükümetinden Ankara’daki meclis hükümetine egemenliğin geçişini temsil eden bu süreç hem yoğun bir savaşın, hem de etkili bir dış politikanın yürütüldüğü bir dönemdir. Ankara’daki meclis hükümetinin egemenliği devralma sürecinde Yunanlılara karşı yürüttüğü savaşa yardım sağlama amacı yanında, meşruluğunu sağlayacak olan dış tanınmayı da elde etmek için yoğun bir diplomasiyi de uyguladığı açıktır. Bu çerçevede Yunanlılara ve rakip İstanbul hükümetine destek vermekte olan İngiltere’ye karşı Ankara hükümeti İngiltere’yi dengeleyebilecek ya da pasifleştirebilecek ortaklar bulmaya çalışmıştır. Bu amaçla kazanılan askeri başarılar diplomatik ataklarla tamamlanmaya çalışılmıştır. Ermenistan’a yapılan hareket sonrası Kars ve Gümrü Antlaşmaları, Afganistan ile dostluk antlaşması, İnönü savaşları sonrası SSCB ile yardım antlaşması ve Londra Konferansına davet edilme, Sakarya savaşı sonrası Fransa ile Ankara antlaşması Ankara hükümetinin diplomasideki manevra alanının hızla gelişmesini sağlamıştır.

1919’dan 1923’e değin süren Kurtuluş Savaşı dönemi süresince diplomasi Ankara hükümeti için öğrenilen bir süreç olmuştur. Başarıyla idare edilen bir egemenliği devralma sürecinde savaş ve diplomasi egemenliğin meşruluğunu sağlayacak araçlar olarak kullanılmıştır. Osmanlı diplomatik bürokrasisinden faydalanma imkanı olmayan Ankara hükümeti bu süreçte kendi diplomatik yapısını oluşturmaya başlamıştır. Bu dönem uluslararası sistemle tanışma dönemidir. Henüz sistemin dışında bulunan Ankara hükümeti bu dönemde uluslararası sistemin Paris Kongresi sonrasında oluşmuş olan sistemin kurallarına ve değerlerine uygun söylemler temeline oturmaya başlayan bir dış politikayı uygulamaya başlamıştır. Ulus egemenliğini temsil eden meclisçi bir

hükümet yapısı, tam bağımsızlık için yapılan savaşım gibi uluslararası kamuoyunun desteğini sağlayabilecek değerlerin diplomaside temsili bu durumu yansıtmaktadır. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ve Lozan Konferansında elde edilen tanınma, tanışma döneminin sonunu temsil etmektedir.

Lozan Konferansı sonrası Türkiye Cumhuriyeti uluslararası sistemle tanışmış, fakat henüz sisteme entegre olamamış bir durumdadır. Tanışma döneminde sisteme uyum sağlayacak altyapı ve tecrübe sağlanmış olmasına karşılık, Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığını sistem hiyerarşisinde tepede yer alan İngiltere'nin iradesine karşı gelerek kazanmıştır. Bunun dışında Türkiye'nin bu dönemdeki en yakın diplomatik ortağı diğer bir sistem dışı devlet olan SSCB'dir. Bu şartlar altında Türk dış politikasının ikinci evresi uluslararası sistemin kurallarını ve değerlerini tanıma ve sistemde tanınma temaları üzerine kurulacaktır.

Birinci Dünya Savaşı ertesinde hakim olan idealist yaklaşım savaşta uluslararası ilişkiler alanından tamamen silmeyi hesaplarken yoğun bir savaşım sonucunda bağımsızlığını kazanmış Türkiye doğal olarak kuşku ile bakılan bir ülke konumundadır. Bunun ötesinde çevresinde Yunanistan ve İngiltere gibi daha bir kaç yıl önce savaş verdiği ülkeler ile çevrilidir. ABD ise yeni bağımsızlığını kazanan Türkiye'yi tanımamıştır. Nihayet Türkiye uluslararası sistemin kurumsal yapısını temsil eden Milletler Cemiyetine de üye değildir. Bu çerçevede bakıldığında Türkiye'nin önünde iki ayrı seçenek bulunmaktadır. Türkiye ya sisteme entegre olacak bir yol çizerek sistemin kurallar ve değerler bütününe benimseyecek ya da SSCB ile olan ilişkilerini sıkılaştırarak sistem dışı kalmaya devam edecektir. Türk dış politikası ikinci seçeneği göz ardı etmeden birinci seçenek üzerine yoğunlaşmıştır.

Lozan Konferansında çözümlenememiş olan sorunlar kapsamında Türkiye uluslararası sistemin kurallar ve değerler bütününe uygun bir yaklaşımı dış politikasının temeline oturtmuştur. Bu çerçevede İngiltere ile Musul Sorunu, Yunanistan ile Etabli Meselesi Milletler Cemiyeti'nin arabuluculuğu çerçevesinde üretilen çözümlerin kabulü ile sonuçlandırılır. Diğer taraftan SSCB ile 1925'te yapılan Dostluk ve İşbirliği antlaşması alternatif bir dış politikanın da seçenekler arasında görüldüğünün göstergesidir. Mustafa Kemal Atatürk tarafından dış politikanın temel söylemi olarak altı çizilen "yurtta sulh, cihanda sulh" anlayışı ise dönemin hakim anlayışı olan barışın kutsanması anlamında Türkiye'nin uluslararası sisteme entegre olma arzusunu göstermektedir. Türkiye 1920'lerdeki popüler barış idealizmine eylemci katkısının meyvalarını 1930'ların başlarında toplamaya başlar. 1929'da ABD Türkiye'yi resmen tanıır. 1932'de ise Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye olmaya davet edilir. Böylece Türkiye'nin uluslararası sitem tarafından tanınması gerçekleşmiştir.

Milletler Cemiyeti'ne girişin ardından Türk Dış Politikası da uluslararası sistemin yapısındaki değişimlere uyumlu tepkiler vererek düzenlenmeye başlamıştır. 1932'den itibaren uluslararası sisteme entegrasyonunu tamamlayan Türkiye, bu dönemde uluslararası sistemin kurallar ve değerler bütününe uygulama sürecini pratiğe geçirir. 1930'lar sürecinde Balkan Paketi ve Sadabad Paketi ile Türkiye güvenlik anlayışını kolektif güvenlik mantığında düzenler. 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi ve 1938 Hatay Sorunu'nun çözümü aşamaları ise Türk Dış Politikasının çözüm üretme mantığında çok taraflı katılımlar ile sağlanan consensuslar mantığında çözüm üretme yaklaşımını temsil eder.

1930'larda Türkiye'nin uluslararası sisteme entegrasyonu, doğal olarak, halen sisteme tam entegre olamayan SSCB ile Türkiye arasındaki ilişkileri soğutmaya başlamıştır. 1920'lerde Türkiye SSCB ile olan ilişkilerini alternatif bir dış politika alanı olarak algılamasına karşın, 1930'larda uluslararası sisteme entegrasyonunun ardından Türkiye'nin dış politika yaklaşımı da sistemin kurallar ve değerler bütününe uyumlu hale geldiğinden, bu değerlere uyum sağlayamayan SSCB ile olan ilişkiler doğal olarak soğuklaşmıştır. 1935'te işbirliği anlaşmasının uzatılmaması ve 1936'da Montreux'da SSCB'ye karşı alınan mesafeli tavır da bu durumun sonucudur.

Türkiye'nin uluslararası sistemle entegrasyon sürecinde ürettiği tepkilere karşılığında kendine sistem hiyerarşisi içinde de bir yer elde etmiştir. 1938'de sistem hiyerarşisinin üst kısmında yer alan İngiltere ve Fransa ile yapılan ve Akdeniz güvenliği ile ilgili ittifak anlaşmaları, yer aldığı coğrafi bölgedeki kolektif güvenlik mantığı çerçevesinde Türkiye'nin üstlenmiş olduğu rolün hiyerarşide üstte yer alan devletler tarafından tanınmasıdır. Bu çerçevede Türkiye Doğu Akdeniz'deki bölgesel güçlerden biri olarak algılanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin yaşadığı yoğun diplomasi de bu durumun bir göstergesidir.

5. SONUÇ

Buraya kadar yapılan tespitler analiz edildiğinde Türk Dış Politikasının Birinci Dünya Savaşı sonrası evrieln uluslararası sisteme entegrasyon süreci bir dönemeleme modeli yansıtmaktadır. 1919-1923 yılları arasındaki dönem uluslararası sistemin kurallar ve değerler bütünüyle tanışma dönemidir. 1923-1932 yılları arası ise uluslararası sistemin kurallar ve değerler bütününe tanıma ve bunun karşılığında da uluslararası sistem tarafından tanıma dönemidir. 1932 sonrası dönem ise uluslararası sisteme entegrasyon ve sistemin kurallar ve değerler bütününe uygulama dönemidir. Bu model dış politikanın öğrenilen bir süreç olduğu sonucunu da yansıtmaktadır. Yine tarihsel süreç uzatıldığında benzer dönüşümlerde bu dönemeleme modelinin aşağı yukarı benzer bir şekilde tekrarlandığı görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem yeni baştan evrilirken Türkiye bir önceki dönemde yaşadığı sürecin tekrarını yaşamıştır. Çift kutuplu sistem soğuk savaşa dönüşürken mevcut konjonktürün etkisi ile Türk Dış Politikası da yeni bir öğrenme ve entegrasyon süreci geçirmiştir. Daha önceki analizlerden üretilmiş model çerçevesinde üretilecek olan yeni dönemeleme şu şekilde tespit edilebilir: 1945-1952 yılları arasında tanışma, 1952-1964 yılları arasında tanıma ve tanınma, 1964-1989 yılları arasında ise entegrasyon ve uygulama.

Sonuç olarak uluslararası sistemin geçirdiği evrimin belli dönüşümlerde ortaya yeni bir birimler hiyerarşisi ve kurallar değerler bütünü çıkarttığı tezinden hareketle, uluslararası sisteme entegre olmak isteyen birimlerin bu kurallar ve değerler bütününe öğrenme ve bunlara uyum sağlama gerekleri bulunmaktadır. Dış Politika sistemin birimlerinden biri olan devletlerin uluslararası sistemle etkileşimini yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sisteme entegre olmak isteyen devletler de sistemin kurallar ve değerler bütününe tanımak ve sistemle kurduğu iletişimde uygulamak durumundadır, aksi takdirde ise sistem dışı kalma durumu ortaya çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş sürecinden itibaren uluslararası sisteme entegre olmak amacıyla dış politikasını bu süreçte oluşturmuştur ve sistemin evrilme sürecinde meydana gelen değişikliklerde bu uyum süreci benzer biçimlerde tekrarlanmıştır. Diğer bir deyişle Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrasındaki sistem dönüşümlerinin tanımlanması ile bu süreçlerin

sonrasında Türk Dış Politikasının pratiklerinin takibi ile tanışma, tanıma-tanınma ve entegrasyon-uyum süreçlerinin tekrarları tespit edilebilir.